

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק

בא

שבט ה'תשע"ט ב'ש"ל
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

המשך בעניין רב עוירא שמני וההתנשאות שהראה, וארבע ראיות שגדולי ישראל התנהגו בהתנשאות כאשר כוונתם היתה לשם-שמים.

לעניין דברי הרב ראובן מרגליות לגבי רבינו בחיי, שזהו כינוי ולא שם.

השלמה בעניין אכילת בשר לאחר גבינה, האם צריך קינוח ידיים והדחת הפה גם אחרי שתיית חלב.

שלוש תשובות על השאלה מדוע אין איסור משום ביזוי אוכלין, כאשר האדם לועס בין חלב לבשר פת ופולט.

דברי מרן שליט"א בשבח ספרו שו"ת עולת יצחק חלק א', שיצא לאור השבוע במהדורא חדשה ומתוקנת.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 478

השיעור מוקדש להצלחת החתן אברהם אביאל הי"ו
בן ידידנו הרב יפת מה טוב הי"ו,
ולארוסתו מרים תחי', בת הרב שמואל ארצי הי"ו.
יהי רצון שיזכו לבנות בית נאמן, כשר וטהור בישראל,
וימלא השם ב"ה כל משאלות לבם ולבכם לטובה, אכ"ר.

השיעור מוקדש להצלחת החתן החשוב אברהם אביאל בן לידידנו הותיק הרב יפת מה טוב הי"ו. ממש שמחה גדולה בשבילי כעת. לא ידעתי. הרב יפת הוא ידיד ותיק כמו שאמרנו, ולא רק מהשיעורים, אלא באופן כללי. ירבו כמותו בישראל. הוא הקדיש את השיעור לרגל אירוסי בנו, עב"ג מרת מרים תחי, בת לידידנו הרב שמואל ארצי הי"ו. יהי רצון שיזכו לבנות בית נאמן, כשר וטהור בישראל, וימלא השם ב"ה כל משאלות לבם ולבכם לטובה, אכ"ר.

המשך בעניין רב עזרא שמני וההתנשאות שהראה, וארבע ראיות שגדולי ישראל התנהגו בהתנשאות כאשר כוונתם היתה לשם-שמים.

נפתח עם מה שסיימנו בשיעור הקודם, ולא הספקנו להשלים. ביאור הגמ' בחולין דף נ"א, המעשה עם רב עזרא שאמר על עצמו, רב עזרא שמני. היתה המשמעות נראית מצדו כהתנשאות כלפי חכמי בבל, הלא הם רב ספרא, ובפרט לאביי, שהזמינו לבוא אצלו, שלח לקרוא לו, ולא בא. הולך אליו, ואינו מוכן אפילו לרדת מהגג לקראתו, למרות שהוא קורא לו.

מלכתחילה אפילו הוא קורא לעצמו במכובדות, רב עזרא שמני. לא מקובל שאדם יקרא לעצמו רב. אם שואלים רב מה שמך? הוא עונה פלוני. לא מתאים שהוא יאמר רב, ומאן דכר שמיה. לא מארי, ולא כלום ועיינ מ"ש בס"ד בעיני יצחק על שע"ה הלי כבוד ת"ח סימן קס"ג אות כ"ד ד"ה הרבנים. ובשו"ת בית מרדכי (פוגלמן) סימן נ"ג דף קט"ז. הוא גם אומר שמני, כביכול השמין את השם... ההתגדלות הזו, היוהרא והתנשאות ח"ו, אומרים דרשני.

ובעצם צריכים להבין, מהי המטרה בכך שהביאה הגמ' את כל המעשה הזה?

הבאנו אז את דברי המאירי בסוגיא שם, ולא היה פנאי להסבירו טוב כ"כ. המאירי, כשמו כן הוא, הדברים שלו ממש מאירים. הוא מביא את

העניין המוסרי היוצא מזה, כדרכו בקודש בכל מקום שמובא בגמרא משהו כזה, שהוא מביא את המסקנא במלים שלו.

המאירי אומר שמטרת הגמ' בהביאה את הסיפור הזה היא להראות שאדם צריך להשפיל את עצמו בשביל דברי תורה. אפילו אביי שהוא גדול הדור, השפיל את עצמו בשביל לדעת את השמועה מפי רבי. כיון שנודע לו שיש מישהו שהביא חידוש שלא נודע לנו, השתדל אביי, והכניע את עצמו, בכדי ללמוד את אותה השמועה. ואפילו לא התנהג כראוי. וזאת אעפ"י שבסופו של דבר הבין אביי שהטרחא היתה מיותרת, כי בלא"ה ידעו את זה. זה מה שהוציא המאירי כמוסר השכל הנלמד מהסוגיא.

וז"ל שם, לעולם אל ישתמש אדם במדת שררה לענין תלמוד תורה – לא יתגאה אדם בשביל לימוד תורה. הוא צריך להשפיל את עצמו, אפילו אם ירוויח רק דבר קטן מלימוד תורה. אפי' במדה ההוגנת לו – גם אם הוא לא מתגאה, אלא רק הוא מתנהג כמו שנדרש ממנו. אין לו לעשות כן, כי על ידי כך אנו עלולים להפסיד ח"ו ידיעה בתורה. ואפי' ללמוד דבר אחד. ואפי' היה זה שרוצה ללמוד הימנו מתעטר במה שאין ראוי לו – הוא הולך ללמוד ממישהו המתנהג בצורה שאינה ראויה למעלתו. ההוא מתנשא ומתייחר, ויש לו גאווה. מובן שהמאירי סובר, שרב עזרא לא היה אדם גדול, ועכ"פ לא כאביי. כך היה פשוט אצל המאירי. זה נראה לכאורה גם ממה שלא רואים בגמ', כי עזרא הוא ממארי דתלמודא, אף שהוא מוזכר בכמה מקומות. לעומת זאת אביי ורבא, שהם מגדולי חכמי ישראל האמוראים. מסיים המאירי כמקור לחידוש דלעיל, מעשה היה בתלמיד אחד, קרא לרב עזרא תלמיד כלפי אביי, שבא (מארץ ישראל), ואמרו שמועה מפיו לפני גדול העיר. הוא לא הזכיר שמות, אבל ברור שגדול העיר הנז' הוא אביי. ושלח לו גדול זה שיבוא לפניו – רצה לשמוע

סיבה, אינו מדרך המוסר לשבח עצמו, דהכי נמי אשכחן ברב הונא בריה דרב נתן, כשאמר על עצמו ששמו רב הונא, תפסו עליו, ואמרו לו מ"ט קרית לך רב הונא? והוצרך להתנצל אחר כך, ואמר בעל השם אני, ופירש רש"י שמקטנותי קורים אותי כך וכו'.

מה שהקראתי לפניכם, הם המלים של מהרלב"ח כפי שנדפסו בספרו הנ"ל. ואני מתפעל מהתלמוד בבלי המבואר מתיבתא, שהביאו את הרלב"ח כביכול, אך הם לא העתיקו אותו בסתם, אלא הסבירו את דבריו, והטעימו אותם בצורה מתוקה יותר. וכך הם כתבו בהגהותיהם שם. בשו"ת רלב"ח נסי' קמ"ז ד"ה עוד ביקשן ביאר כוונת רב עזרא במה שהודיע שמו וסיפר שמפטיר כנסיות הוא לפני רבי יהודה הנשיא, זהו פרט נוסף שרואים שהוא רוצה לשבח את עצמו, שבא להסביר עצמו על כך שלא היה באפשרותו להכניע עצמו ולבוא לפני אב"י כששלח לו, משום שיש לו להיזהר בכבוד הנשיא שהיתה המשרה על שכמו בישיבתו. איני יודע אם הם מסבירים את מהרלב"ח, או שאומרים הסבר אחר ממנו... הם אומרים שזה מה שאמר מהרלב"ח, והראיה שהם ציינו לאותו דיבור המתחיל דלעיל.

לדבריהם, כוונת רב עזרא היתה לשבח ולגדל את עצמו, כיון שהיה מפטיר כנסיות אצל רבי רבה, וממילא אין הוא יכול לבוא ולהיכנע לפני אב"י, כי זה מהווה זלזול בכבוד הנשיא. לכן רב עזרא אמר לו כי אם ברצונו, אזי שיבוא הוא בעצמו אליו. ואפילו אם מהרלב"ח לא התכוון לזה, זה תירוץ טוב בפני עצמו.

עתה ברצוני בעז"ה לבאר באופן נוסף את הנקודה הזו, ולהביא ארבע ראיות, דוגמאות מגדולי ישראל שהתנהגו בהתנשאות כביכול, ומטרתם לא היתה אלא לשם שמים. ואף שאין מפורש שזו כוונתם, אבל כך יוצא לפי ענ"ד העיקר בכוונת אותם המאמרים והעניינים.

איזה חידוש יש בפיו, כי הוא שמע שיש לו איזה דין חדש, ולא רצה לבוא. הלך הוא לביתו, והיה התלמיד, הוא הדגיש שוב שרב עזרא הוא תלמיד, בעלייה, ושלח לו שירד, ולא רצה לירד. עלה הוא לפניו, ושאלו על אותו דבר, והלך לו. אלו דברי המאירי, ובהמשך ובשיעור הבא נראה בעז"ה שאפשר להוציא לימוד נוסף מאותו המעשה.

מהרלב"ח (מה"ר לוי בן חביב) בתשובותיו, מציע הסבר נוסף לסוגיא זו, וכדלקמן. מהרלב"ח היה "איש ירושלים" בזמן מהר"י בירב, רבו של מרן הב"י. היה ויכוח גדול ביניהם על עניין הסמיכה. מהר"י בירב שהיה בצפת, רצה לחדש את הסמיכה, שיסמיכו כל החכמים כמה תלמידי חכמים חשובים, שעל ידי זה תחזור הסמיכה לעם ישראל. זו סוגיא ארוכה, ואכמ"ל. בסופו של דבר התבטלה מחשבתם. הסמיכו רק כמה חכמים, וזה נפסק. עיקר הסיבה שזה התבטל, כיון שמהרלב"ח התנגד בחריפות לזה. הוא גם הוא היה מחכמי ארץ ישראל כאמור, והתגורר בירושלם. ניטש בין מהר"י בירב ומהרלב"ח ויכוח קשה ונוקב מאד. איום ונורא. על זה הוא חיבר את קונטרס הסמיכה.

ושם ובשו"ת הנ"ל בקונטרס הסמיכה, במהדורא החדשה נמצא בשו"ת הרלב"ח סי' קמ"ז, בתוך הדברים, הוא נגע בסוגיא שלנו, וביאר מדוע רב עזרא התנהג בהתנשאות וז"ל, והוא צורבא דרבנן דפ' אלו טרפות דאתא ממערבא, ואמר רב עזרא שמני, פי' שמי. איפשר דמשום דהוה גברא רבא, מפטיר כנסיות לעילא מרבי רבה, בעא לאודועי נפשיה, והוה שרי ליה. הוא מבין שלא כהמאירי, שרב עזרא היה אדם גדול בהחלט. אולי לא גדול כאב"י, אבל לא כמו שמבין המאירי שהוא תלמיד לעומתו. לכן הוא אומר, שאם הוא מגיע למקום שאין מכירים אותו, שרי ליה לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעי ליה [כדאייתא בנדרים דף ס"ב ע"א]. דמהאיי טעמא כששלח ליה אב"י לא אתא, ואפי' מאיגרא לא נחית, כדאייתא התם. אבל בלא

הסברתי זאת בס"ד בנפלאות מתורתך [מדף רמ"ב והלאה] באריכות, לא בקשר לנדון דידן, ועתה לא נביא אלא ראשי פרקים.

הראשון גם הוא גמרא במסכת חולין אחרי כן [דף צ"ה ע"ב], לגבי רב ושמואל. הרי רב היה גדול בהרבה משמואל, ויש אומרים שהוא האריך ימים אפילו ארבע מאות שנה. על רב אמרו שהוא תנא ופליג. אחרי שרב נפטר, שמואל מילא את מקומו. הם היו בנהרדעא שבבבל, ואילו רבי יוחנן היה בארץ ישראל.

רבי יוחנן היה שולח אליהם שאלות ואגרות. ומספרת הגמ' שם כך, כולה שני דרב, הוה כתב ליה רבי יוחנן, לקדם רבינו שבבבל. בכותרת זו היה פותח רבי יוחנן את האגרות שכתב. כי נח נפשיה, הוה כתב לשמואל לקדם חברינו שבבבל. אמר (שמואל), לא ידע לי מידי דרביה אנא? אומר שמואל לעצמו, רבי יוחנן אינו מעריך אותי. הוא חושב שאני רק חבר שלו. פירש רש"י, לא אוכל לחפש דבר שאהיה אני בקי בו והוא לא שנאו, ואהיה רבו?

כידוע, שמואל היה חכם גדול, כתב, שדר ליה עיבורא דשיתין שני – עיבור ששים שנים הבאות. הרי בזמנם לא היו לוחות, וכל המולדות והתקופות והלקיונות, מתי לוקה החמה, ומתי הלבנה. מתי יתגלה כוכב פלוני, ומתי אלמוני.

זו היתה מומחיותו הידועה של שמואל, כמובא בגמ' בברכות [נ"ח:], אמר שמואל, נהירין לי שבילי דשמיא כשבילי דנהרדעא. גם קראוהו בשם, שמואל ירחינאה [ב"מ דף פ"ה ע"ב]. את עיבור ששים השנים הבאות שלח שמואל לריו"ח, בשביל שיקראנו מעתה בתואר "רבינו שבבבל", שהרי הוא יודע איזה דבר שרבי יוחנן אינו בקי בו. אלא שלעומת זאת רבי יוחנן אמר, השתא, חושבנא בעלמא ידע. הם אלו רק חשבונות, עוד אין סיבה מספקת לשנות את התואר.

ראה זאת שמואל, כתב, שדר ליה תליסר גמלי ספקי טריפתא. אומרים המפרשים כאן שזו גוזמא, אבל עכ"פ הוא שלח לו כל מיני שאלות של טרפות, הרבה סוגים. זו ודאי חכמה גדולה, למדנות, בקיאות בהל' טריפות החמורות. זה לא חשבונות בעלמא. רואה זאת רבי יוחנן ומתפעל, אמר, אית לי רב בבבל. איזיל אחזייה. אבל בסופו של דבר זה לא יצא לפועל, אמר ליה לינוקא, פסוק לי פסוקך, אמר ליה, וְשִׁמוּאֵל מֵת [שמואל א' כ"ח, ג']. אמר, שמע מינה, נח נפשיה דשמואל. ולא היא, לא שכיב שמואל, אלא כי היכי דלא ליטרח רבי יוחנן.

הדבר ממש פלא עצום. כל כך שמואל מקפיד על כבודו, מה אכפת לשמואל אם כותב עליו רבי יוחנן רבינו או חברינו? אומר על כך רבינו יוסף חיים בספרו בן יהודע שם כי עיקר הכוונה כדי שישלח לו מעתה את שאר ספקותיו. כך כתבנו בנפלאות מתורתך [שם אות י"ב], זה ינחמנו, בספר בן יהודע למהרי"ח שם שהיסב הדברים לשבח וז"ל, נראה ודאי דלא מגאווה ורמות-רוחא קאמר שמואל הכי, אלא כוונתו לשם שמים שידע שהוא גדול ממנו בתורה, ואז ישלח לו כל ספיקות שיהיה לו בהלכות, כאשר היה עושה בזמן רב, ע"כ.

והוספתי על כך בס"ד, ובהורמנותיה דמר, אולי יש לי הקטן רשות להוסיף על דבריו, שאפילו אם בלאו הכי היה רבי יוחנן שולח לו ספיקותיו, שהרי אמרינן בהדיא שהיה כותב לו גם מתחילה ומסתמא היו שאלות גם בהלכה, מכלמקום לא היה מקבל את הכרעותיו דרך ודאי כמו שהיה מקבל בשנותיו של-רב.

חשש שמואל כי הנה בחיי רב, היה רבי יוחנן מקבל את הכרעותיו. אבל עכשיו כיון שהחשיב את שמואל רק כחבר, עלה לו החשש שלא יקבל את פסקיו. אני אומר כך, ושמואל אמר כך, ומה בכך? זה הפריע לשמואל. הוא סבר שהוא גדול בתורה יותר ממנו, וא"כ עולה כאן חשש להפסד לתורה, שלא יקבלו את פסקיו.

גדול מהם, וממילא נתעצם מאד כבוד התורה שניתנה באמצעותו.

דוגמא שלישית מובאת שם באות ט"ו על זמן הרדב"ז. מהרשד"ם היה מחכמי סלוניקי, ואילו בארץ ישראל התגוררו הרדב"ז ומרן הבית יוסף. הרדב"ז היה במצרים ברוב זמנו, אבל הוא נולד בארץ ישראל, וגם חזר לשם בסוף ימיו. הוא היה בישיבתו של מרן בצפת, ומרן היה מכבדו לחתום לפניו. הרדב"ז ידוע כגוברא רבא מגדולי ישראל. גם מהרשד"ם מפורסם.

במדרש אליהו למהר"א הכהן ריש פרק שלישי כתב שבימי מהרשד"ם היו כותבים מעיר שאלוניקי לחכמי ארץ ישראל החכמים השלמים, והיום כותבים הרבנים הגאונים. אבל הם כתבו החכמים השלמים, במשמעות חכמים מושלמים]. ומארץ ישראל היו מכבדים לחכמי שאלוניקי והיו כותבים להם הרבנים המובהקים. ויהי היום אירע מעשה, שבא כתב ליד הרדב"ז מ[את] חכמי שאלוניקי, ולא היו כותבים לו בכל כך כבוד ומעלות, כמו שהיה הוא כותב להם. הרדב"ז כתב להם תארים חשובים, ואילו הם לא החזירו להם באותו הכבוד. קשה להאמין למלים שנקרא תכף, "ותבער כאש חמתו", על זלזול שהיו מזלזלים לחכמי ארץ ישראל. לא על עצמו, אלא על כבוד חכמי ארץ ישראל. היא מקום ריבוץ תורה, תלמידי חכמים ענקים, וכעס מאד על כך שזלזלו בכבוד חכמים אלו. ואמר לתלמידו כמה"ר יצחק אפומאדו, לך ובדוק להם בחכמת העיון וכו' ע"כ.

יש שם סיפור ארוך, שהראה להם מהר"י אפומאדו שהם אפילו לא יודעים ללמוד, רק חושבים שהם יודעים ללמוד, עד שהודו בסוף לגודל חכמת חכמי א"י. מהר"י אפומאדו אמר להם, אני הקטן שבתלמידי הרדב"ז בארץ ישראל, ומולי אפילו אתם לא מסוגלים לעמוד. אז איך אתם יכולים לזלזל כך? וקיבלו על עצמם.

שמואל יאמר משהו, ורבי יוחנן לא יתייחס לזה בכבוד ראש, כי הוא יחשוב שגם הוא באותה הדרגה, ואולי אפילו הוא לא יטרח להתאמץ להבין מדוע הוא בעצמו לומד אחרת. לכן עשה שמואל השתדלות, שיכיר רבי יוחנן בגדלותו.

כיון שהספר נפלאות מתורתך נפוץ בציבור ב"ה, לא נאמר כעת אלא ראשי פרקים, והרוצה יעיין שם בהרחבה את הנקודות שאני אומר כעת. הבאתי שם בס"ד שלושה עניינים של הוראת גאון מעין זה, בשביל התורה, ובהמשך השיעור נוסף עוד דוגמא חדשה נוספת.

כיוצא בזה מובא על משה רבינו. וכך כתבנו שם באות י"ד, וכהנהגתו של שמואל לפי מה שביארנו בס"ד, מצינו כי אפילו משה רבינו ע"ה העניו מכל האדם, נתווכח עם אדם הראשון, נח, אברהם יצחק ויעקב, להוכיח שהוא גדול מהם. דהכי איתא בדברים רבה פרשה י"א אות ג', משה נתעלה יותר מן הכל. כיצד. אדם הראשון אומר למשה, אני גדול ממך שנבראתי בצלמו של הקב"ה. אמר לו משה, אני נתעליתי ממך, אתה כבוד שניתן לך ניטל ממך, אבל אני זיו הפנים שנתן לי הקב"ה עמי הוא, שנאמר (דברים ל"ד, ז'), לא כהתה עינו ולא נס לחה. דבר אחר נח אמר למשה, אני גדול ממך שניצלתני מדור המבול. אמר לו משה, אני נתעליתי יותר ממך, שלא היה בך כח להציל את דורך וכו' יעוש"ב. וכי שבקה רעיא מהימנא לענותנותיה? מה אכפת למשה רבינו שהוא גדול מהם?

הלכך נראה לענ"ד שהדברים מוכנים כפשוטן, שנתווכחו ממש. ועל שהם פתחו להגדיל מעלתם עליו, היה נראה חס ושלוש גנאי לתורה שניתנה על ידו ולא על ידי אחד מהם, ויושפל ערכה חס ושלוש. וכעין זה כתוב במדרש החפץ שאדם הראשון גדול היה ממה שנבואה כדלעיל ד"ה וסייעתא. על כן אור משה רבינו כגבר חלציו, והשמיע באומץ מדברותיו, שהוא

מובן שמטרת הרדב"ז היתה בשביל להגדיל את כבוד התורה. אם חכמי סלוניקי חושבים את עצמם שהם גדולים יותר, אזי כשיפסקו להם איזו הלכה, לא יחשיבו ולא יקבלו זאת.

דוגמא נוספת רביעית, ממה שידוע ומפורסם על מהר"ח ויטאל והאר"י, ומובא גם בספר תורת הגלגול [בהקדמה מהדורת שנת ה'תשמ"ב, ונדפס פה מתוך הספר תולדות יצחק (מסאיל) מדף ל"ג אות י"ג], שם הוא מרחיב על התגלות האר"י שהגיע לארץ ישראל וכו'.

וכך כתוב שם, אליהו הנביא זכור לטוב אמר לרבינו האר"י, עתה עלה לארץ ישראל לצפת תובב"א, ושם תמצא חכם אחד ושמו מוהר"ר חיים וויטאל, אותו תמשח תחתיו וסמוך ידך עליו ותמסור לו כל חכמתך, כי הוא ימלא את מקומך. ואתה לא באת לעולם הזה כי אם לתקן נשמתו של ר' חיים הנ"ל, כי היא נשמה יקרה מאד, ועל ידך יזכה לחכמה ויצא ממנו אור גדול לכל ישראל. ואני מבטיחך שאתגלה אליך בכל עת שתצטרך לי. ואני מגלה לך רום עליונים ותחתונים. וגם הקב"ה ישפיע עליך רוח הקודש אלף ידות מה שלא תוכל לזכות פה. לא אומר כעת אלא ראשי פרקים.

העיקר הוא שהאר"י נסע לצפת, ושם ישב וממתין למהר"ח. בבואו לצפת היה יושב וממתין שמה אימתי יבוא הרב ר' חיים אצלו לבקש ממנו שיכניס אותו לחדרי החכמה העליונה הזאת, כי לא רצה האריז"ל לרדוף אחריו, לקיים אם יתעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, וכדין היא חביבה עליו. מה שאין כן להיפוך. האר"י רצה שיתעורר מהר"ח מעצמו, שיבין שיש לו לקבל ממנו. אם לא, הוא לא יחשיב אותו.

מאידך, מהר"ח היה חכם גדול, ואף ששמע שהגיע איזה חכם מקובל לצפת, לא החשיבו בכלל. אולי הוא סבר בכלל שעל האר"י לבוא אליו – אבל הרב ר' חיים וויטאל זלה"ה לא

החשיב אותו שהוא צריך ללמוד ממנו, ואדרבה הוא חשב שהוא חכם יותר בחכמת הקבלה ממנו.

עד שלאחר זמן של שלושה חדשים עלה בדעתו לילך אל האריז"ל ולתהות על קנקנו, איך יפרש לו מאמר אחד בזהר שכבר היה מפורש אצלו. ותיכף כשבא אצלו, אמר האריז"ל, האיש הלזה לא בא כי אם לתהות על קנקני. כיון ששאל אותו הרב ר' חיים המאמר הזה, התחיל האריז"ל לומר בתוכו סודות נפלאים שרמז ר' שמעון בן יוחאי בתוכו אשר לא שמעה אוזן אדם מעולם. הוא אמר לו, תראה, המלה הזאת רומזת לכך, וזאת לכך. פה ישנם רמזים כאלו, ופה יש כוונות כאלו.

כיון ששמע ר' חיים וויטאל אותן הרמזים העליונים, כמעט נפשו יצאה בדברו אתו. ואחר כך שאל אותו מאמר אחר, והאריז"ל פתח לו פתחים של אורה, עד שנדמה ר' חיים וויטאל ז"ל את עצמו כשועל לפני הארי, וכלא חשיב דמי.

צריכים לדעת שאת הזוהר הק' א"א להבין, כי הוא נכתב בחכמה גדולה, לכן רק לרשב"י לבדו ניתנה רשות מן השמים לכתבו. לפעמים הפירוש האמתי, הוא אפילו הפוך ממה שכתוב במלים, בכדי להעלימם מעיני מי שאינו ראוי. בכדי להבין את הכוונה, צריכים חכמה גדולה. זה לא קשור לפי המלים. למרות שברוך ה' ישנם היום פירושים, כמו בזמנינו הפירוש הנפלא "מתוק מדבש", המאיר ממש את דברי הזוהר. אבל כוונת רשב"י היא עמוק עמוק מי ימצאנו. מבחינה זו, הפירוש מתוק מדבש אפילו לא מקביל לפירוש רש"י על הש"ס.

כאמור, מהר"ח הרגיש עצמו כקליפת השום לפניו. האר"י הראה לו שהוא אינו מבין כמעט כלום. ואחר כך שאל אותו מאמר שלישי, והשיב האריז"ל עד כאן תחום שבת, ותו לא. ואינך ראוי לגלות לך יותר מזה.

שבביהמ"ד נסתפקו בדין זה נהנה וזה לא חסר, וא"ל רמב"ח מתניתין היא. ושאלו ר"ח 'הי מתניתין? א"ל לכי תשמשי לי, ורק לאחר שר"ח שימשו וקיפל את סודרו, א"ל איזה מתניתין היא. כמדומני שדיברנו על גמרא זאת בעבר. ובודאי לא התכוון רמב"ח להשתמש בר"ח שימוש חול בעלמא. אלא נראה דכך היתה דרך החכמים בזמן חז"ל, דכשבאו לקבל תורה והלכה מחבריהם, עשו מעשה של שימוש והכנעה כדי שקבלתם תהיה שלימה. והקדימו קבלתם במעשה של עבודת המדות.

הוא אומר שאם האדם אינו נכנע לשני, התורה לא תעבור אליו כמו שצריך. התורה היא כמים, כמו שנאמר [ישעיהו נ"ה, א'], הוּי כָּל צִמָּא לְכוּ לְמַיִם, שהמים הולכים למקום נמוך. מפורסם גם ההסבר שמביא הגר"ש שקאפ בהקדמתו לשערי יושר, שבלי הכניעה הזו, לא יתעמק האדם להבין את הדברים, וממילא דברי התורה לא ייקלטו אצלו, והוא מפסיד בזה.

וכעין זה מצינו עוד בחולין נ"א ע"א, א"ל ר' ספרא לאביי חזי מר האי צודבא מרבנן דאתא ממערבא ואמר רב עורא שמני ואמר מעשה ובא לפני רבי מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד וטרפה. שלח ליה, לא אתא לגביה, אזל הוא לגביה. הוה קאי אאיגרא, אמר ניחות מר. לא נחית. סליק הוא לגביה וכו'. ולכאורה מעשה זה תמוה ביותר, למה הטרתי רב עורא את אביי לעלות לגג ע"מ לשמוע את מה שקיבל הוא מרבי, וכי דרך חכמים היא זו? אלא נראה לפי הנ"ל דרב עורא ידע שע"מ לקבל הלכה זו קנין שלם, יש לטרוח בביטול היש ותיקון המדות. (ובודאי שאביי לא יקפיד עליו בזה).

לעניין דברי הרב ראובן מרגליות לגבי רבינו בחיי, שזהו כינוי ולא שם.

אמרנו שאחד הדברים שהראה רב עורא התנשאות היה בכך שהוא אמר לאביי, מפטיר

מיד יצא מלפניו בפחי נפש, ונכנס לתוך ביתו, ופשט את בגדיו, ולבש שק, והשליך את עצמו בתוך האפר, וצעק ובכה בכיה גדולה עד מאד, וביקש רחמים מלפני הקב"ה שיתנהו לחן ולחסד בעיני הארז"ל שימסור לו סתרי תורה. ולן בתענית ושק בתוך האפר.

למחר בא אצל הארז"ל, ונפל על פניו, ונשק לו ידיו ורגליו, והתחיל לבכות לפניו ולהתחנן לו. ואמר לו, למען השם אלוהי ישראל, נא אל תשיבני ריקם, ואל תעזבני, ואל תרחקני מעמך.

ואמר לו הארז"ל זיע"א, האפר של אתמול שאפרת בה, זה הועיל לך, ועל מנת כן נתכוונתי אתמול שלא לגלות לך יותר – התכוונתי שתרגיש שפירושיי חסרים לך. אבל מכאן ואילך אל תפחד, כי אני מלמדך הכל בעזהשי"ת. וגילה לו מה שנאמר לו במצרים. ומאותו היום והלאה נער לא ימוש מתוך האוהל.

רואים פה שוב את היסוד שדיברנו, שבכדי לקבל תורה מרוב, צריכים להעריכו תחילה. האר"י ידע שרק כשיבין מהרח"ו שיש לו מה לקבל ממנו, הוא יכנע ויקבל ממנו.

חושבני שכך היה גם עם רב עורא, כמו שאמרנו גם עם שמואל. ידע רב עורא שחכמי ישראל הם גדולים, וחכמי בבל אינם מכירים בגדולתם. וידע רב עורא שבשביל שיחשיבום חכמי בבל, אסור להם להשפיל את עצמם לפניהם. זה אמנם לא כדברי המאירי, אבל 'שבעים פנים לתורה'.

ראיתי בספר מנחת אשר [וייס. פרשת חיי שרה דף תקכ"ב] שכתב כעין הדרך שלנו, אבל בסגנון אחר מעט, ובאמת מצינו בכמה מקומות בגמרא שגדולי אמוראי נהגו להשפיל עצמן בפני חבריהם לפני שקיבלו מהם תורה. בב"ק כ' ע"א אמר רב חסדא לרמי בר חמא

כנסיות אנא. והבאנו את הסברו של הרב ראובן מרגליות, אשר היה בקי עצום בש"ס ובזוהר הקדוש, בראשונים ובאחרונים. ממש בקי נפלא, שאין הפירוש כמו רש"י, אלא שהיה דורש בסוף, אחרי ראש הישיבה. בזמנם היה רב מקדים, ורב מאחר. ותפקידו של רב עורא היה להפטיר בסוף, היינו לסיים אחר ראש הישיבה. זה מה שרב עורא אמר לאביי, שהוא חשוב וכו' שהרי הוא היה מפטיר אחרי הרב.

והערנו בשיעור הקודם, כי זה סותר את עצמו, כי הרי הרב מרגליות אמר במקום אחר, שרב עורא התנהג בענווה ובשפלות באמרו "שמני, אז איך זה מסתדר עם מה שהוא אומר עוד כי "מפטיר כנסיות אנא" זה חשיבות, הרי זה דרך סלסול וגאווה?

הוספנו ואמרנו כי אנו מביאים את הרב מרגליות, כיון שבציבור התורני מקובל להביאו. הוא חיבר ספרים חשובים, כמו מקור חסד ומרגליות הים. גם את הספר שערי זוהר. יש לו גם חיבור הכולל ציונים על הזוהר. ממש בקיאות נדירה. לא מתאים למישהו מהחוגים הפשרניים להוציא כאלו חיבורים. בפרט למי שאין לו השקפות תורניות, שישבו ויתעמקו בכלל, ובפרט בזוה"ק. יש לו ציונים גם על הזוהר, וגם שערי זוהר מהש"ס, שהוא עשה השוואות מכאן לשם. גם ידוע הספר מרגליות הים עמ"ס סנהדרין. ועוד.

שמחתי ממה שהראה לי בני בכורי הרה"ג משה שליט"א, כי בעצם כבר החזו"א העריכו וכיבדו, ואחריו הגר"ח קנייבסקי שליט"א. אני לא ידעתי מזה, רק זו היתה ההרגשה שלי. אחרי שראיתי זאת אמרתי תהילה לאל ית' שכיוונתי לדבריהם. אפילו שהוא לא היה בדיוק במחנה שלנו, בכל זאת החשיבוהו וכיבדוהו. ראיתי כי הגר"ח"ק גם מציין לספריו.

בספר מנחת תודה [דף תט"ו] הביאו זאת, ומפליא לראות כמה שיבחוהו וכיבדוהו. הגאון

המפורסם ר' ראובן מרגליות זצ"ל בעל מחבר ספרים רבים. אמר רבינו (הגר"ח"ק) בשם החזו"א שאמר עליו שהוא עצמו לא יודע עד כמה שהוא יודע. הופעם אחת אמר רבינו מהחזו"א שאמר עליו שהוא למדן גדול, והחזו"א "אחו" ממנו. הכרתיו היטב הוא חיבר הרבה ספרים. הוא היה מזכיר בספרית הרמב"ם בתל אביב. לי דוקא זכור שהוא היה מנהל, ואולי זה אח"כ. הוא חיבר גם ספר על שמות המלאכים, בשם "מלאכי עליון". איזו בקיאות עצומה. ספר שלם על כל המלאכים איפה הם מוזכרים וכו'. הוא מצרף נימא לנימא. ומי שבקי גדול, כשמתחברים לו כמה דברים, ממילא הוא מבין דבר שלישי. והראה לחזו"א. ור' שמרל (גריינמן זצ"ל) אמר בבדיחותא, שהכל מושלם, רק דבר א' חסר, התמונות. הוא לא היה אותו מעצמו. וְהוסיף רבינו שהוא היה בסדר גמור ואף הוא מעיין בספריו ויש לו אותם בביתו].

כמדומני שגם האדמו"ר מסאטמר דיבר איתו, ולא זכור לי שהוא פסל אותו. אולי לא יסכימו לזאת כולם.

אבל האמת שקשה להגיד כמו שמביאים פה, שהוא "בסדר גמור". אני חושב שקצת קצת יש לו איזו השפעה מהחוקרים, הוא הושפע מעט מההשכלה פה ושם. יתכן שזה כנראה היה יותר מאוחר. אלא שעדיין אני חושב שהוא לא עבר את הגבול. הוא על הגבול. לכן בכל זאת צריכים קצת להיזהר. ואפשר להכניס אותו לביהמ"ד. ברוך השם שלא טעיתי. אולי יש שיגידו אחרת, שזה לא נראה להם. אבל אם גדולים אוחזים כך, הרי שעכ"פ הוא בגדר כשר, אך כנראה לא "גלאט".

*

כשעיינתי בנושא הזה, ראיתי דבר מעניין שהגעתי אליו אגב, אחד אחרי השני. הוא אומר דבר מעניין מאד, על רבינו בחיי. מפורסם מאד

שערי יצחק – השיעור השבועי

יש ראייה לדברים, לפי מה ששמעתי מחתני הרב יאיר תאם נר"ו, כי יהוד"ה הוא בגימטריא בחי"י. וזה נפלא.

אמרתי אם כן לפי זה, יש לדון במה שאנו קוראים את שמו רבינו בְּחַיִּי, ואין אנו מבינים מהו שם זה. לעומת זאת האשכנזים אומרים רבינו בְּחַיִּי. ואולי הם צודקים. כי ל-בְּחַיִּי שאנו אומרים אין משמעות, אבל מה שהם אומרים בְּחַיִּי, מובן כי זהו סימן לאריכות ימים. אולי בגלל הגירסא של האשכנזים, עלה לו הרעיון הזה מתחילה. כמו שאומרים לְחַיִּי, כך גם אומרים בְּחַיִּי. הכוונה שהאדם יאריך ימים. אם השערות נכונה, ויש לזה משקל, שהרי הוא מצא לה אישור, אזי לפי גירסתנו אין לנו פירוש בכוונת השם בְּחַיִּי, ואולי צריכים להודות ולשנות, ולומר בְּחַיִּי.

מצד שני יש לטעון, שלא רק אצלנו מקובל לומר בְּחַיִּי, אלא גם אצל הספרדים, ומסתמא זו מסורת מהעבר. לא מסתבר שדוקא האשכנזים הם שקוראים אותו נכון, והוא הרי בכלל לא מהם. בשלמא עלינו בני תימן היה אפשר לתרץ שהיינו רחוקים מספרד. נגיד שאצלנו לא היתה מסורת ברורה בקריאתו, כי הרי הספר הזה הגיע מארצות אחרות. אבל על הספרדים תמיהתנו, שהרי רבינו בחי"י הוא מהם, וגם הם אומרים בְּחַיִּי? דוקא האשכנזים שאומרים בְּחַיִּי צודקים?

נניח זאת בצריך עיון, ומי שיאיר את עינינו, ויפתור את השאלה הזאת, שיהיה לו בְּחַיִּי. שיהיה לו אריכות ימים. אבל את האמת אנו חייבים להגיד. אני כבר מתחיל להסתפק האם הגירסא שלנו נכונה. אבל כמובן אנחנו לא משנים עד שיתברר העניין, כי תמיד ישנם חידושים.

שאלה מהקהל: אולי השם בְּחַיִּי התחיל מאריכות ימים, עד שנקבע לשם בפני עצמו? כמו אֲמֵת־לָא, אֲמֵת־לָא. וכדומה?

רבינו בחי"י, יש רבינו בחי"י בן אשר על התורה, זה ספר קדוש מאד. החת"ס אומר, שהספר שלו התחבר ברוח הקודש. כשמביאו מהרי"ץ (בהקדמה לעץ חיים) הוא הוסיף וכינהו, הזרע המקודש. ויש רבינו בחי"י אבן פקודה בעל חובות הלבבות. ולא מובן מאיפה בא שם זה.

בספר פנינים ומרגליות מאת הרב הנז' התייחס לכך, וכתב בדף קפ"ג בזה"ל, והנה יש שם שגור בפי כל יודעי ספר, 'בחי"י', ונדעים בו רק שנים: האחד רבינו בחי"י אבן פקודה, בעל "חובות הלבבות". והשני, רבינו בחי"י בעל ה"ביאור על התורה", "שלחן של ארבע" ו"כד הקמח". כן נזכר עוד ר' בחי"י ב"ר משה מסרקוסטא, ולא נודע לי עוד אחד שיכונה בשם זה. שלושה ידועים בשם זה מספרד, וגם סרקוסטא היא עיר בספרד [ידוע השם "פורים סרגוסא", היינו הך, וכנראה שהשתנה השם אח"כ]. כלומר ששלתם ספרדים. ולא נודע מאיפה בא השם הזה.

מחדש הרב מרגליות כפתרון התעלומה, זה מזמן שיערתי שאין בחי"י שם עצם כלל, אלא כינוי כמו "קשישא" ו"הזקן" בתקופות קדומות, ושם "אלטר" – באידיש הכוונה זקן – היום, כן היה בזמנם "בחי"י" כינוי סגולה לאריכות ימים.

והנה נתאשרה השערת שביחי"י הוא כינוי. בכתביד עתיק באוסף הספרים ממלכתי במדריד כתוב בקולופון הספר כד הקמח, אשר חיבר הרב ר' יהודה בהר"ר אשר המכונה רבי בחי"י. גם שם המשפחה של רבינו בחי"י נשמר בכתב יד וואטיקן מס' 249, ספר שלחן של ארבע, שם כתוב, חיברו החכם רבינו בחי"י בר אשר אבן חלאוה זלה"ה. וכן כ"י הנזכר במאסף הביבליוגראפי "עלים", הוצאת ר' דוד פרנקל, שנה ב' (וויין תרצ"ה), ע' 12: ר' בחי"י בן אשר אבן חליאואה. הרי נתברר ששמו היה רבינו יהודה למש' חלאוה, או חליאואה.

תשובת מרן שליט"א: עיקר הדבר נכון, שאין עושים מן הפירוש גירסא [עיינן נפלאות מתורתך פרשת נח, לגבי שם אמו של אברהם אבינו], אבל נ"ד שאני. לפי דבריו השם פְּחִי הוא כמו הכינוי קשישא, שזה סגולה וברכה בעצמה. איך בסוף זה ישתנה? לא מסתבר. כמו שבמלה קְשִׁישָא לא נשתנה הניקוד.

השלמה בעניין אכילת בשר לאחר גבינה, האם צריך קינוח ידים והדחת הפה גם אחרי שתיית חלב.

נושא נוסף שהתחלנו אותו, והשארנו נקודה פתוחה, בעניין קינוח והדחה אכילת בשר אחרי חלב. דיברנו שיש הוכחה מהרמב"ם שאם אוכל אדם לחם כקינוח אחרי חלב, אינו חייב לבלוע אותו, ואפשר לפלוט אותו, כיון שאפילו שלא התנקה החלק הפנימי של הפה, סגי בהכי, ושלא כדעת הפרי תואר.

הפרי תואר אומר, שאם לא מנקים את החלק הפנימי סמוך לבית הבליעה, והיינו שלא בולעים את הפת שקינחו איתה, לא נחשב קינוח. על זה דיברנו בשיעור שעבר, והיסקנו בס"ד שכדאי להחמיר, אפילו שמפורש ברמב"ם לקולא, כי סוף סוף יש כמה ראשונים שמחמירים בזה, ובפרט שהבית יוסף אומר בעניין אחר, שגם יקנח וגם ידיח, כיון שאין בזה טורח, וא"כ גם בבליעה אין טורח. וכך פסקנו גם בש"ע המקוצר.

אבל נשאר לנו נושא שצריכים לברר, וגם שאלו זאת פה בשיעור אז, שאם פולטים את המאכל, יש בכך לכאורה בעיא של ביזוי אוכלים. זה הפסד אוכלים. אם אדם לוקח אוכל שאינו מיועד בעיקרו לנקיון, אלא לאכילה, ובפרט פת שהיא חשובה יותר משאר אוכלים, אי אפשר לזלזל בה. זו שאלה אחת.

שאלה שנייה נשאלת, לגבי מי ששתה חלב, (לא גבינה ושאר מאכלי חלב הנלעסים), האם גם בו יש דין קינוח והדחה או שלא?

נפתח בנושא האחרון, לגבי שתיית חלב. במס' חולין ריש פרק שמיני [דף ק"ג ע"א] שנינו, כל הבשר אסור לבשל בחלב. לאו דוקא בשר בהמה וחיה אסורים לבשל בחלב, כמו שנאמר בכמה מקומות בתורה, לא תבשל גְדִי בְּחֵלֶב אָמוֹ, אלא אפילו בשר עוף אסור לבשלו בחלב. חוץ מבשר דגים וחגבים. ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן, חוץ מבשר דגים וחגבים. זה מפורש במשנה בהמשך [דף ק"ד ע"א], שהשלחן שמיועד לאכול עליו, לא זה שסודרים עליו דברים, ישנו חשש שאם ישימו שם גם גבינה וגם בשר, עלול להתערב ולבלוע אחד מהשני.

מדייק הרש"ש בחידושו ל"שם את מה שהביאה המשנה בדין העלייה על השלחן, שנקטה גבינה, והרי בהתחלה כתוב חלב, והיה מתאים להמשיך לדבר על החלב. אלא שמע מינה שדוקא גבינה אסרו, ולא חלב. וז"ל שם, לכאורה יפלא, מדוע שביק לישנא דחלב דפתח ביה, והוא ג"כ לישנא דקרא, ונקיט הכא גבינה? מדוע לא המשיכה המשנה לדבר על החלב?

ולוא דמסתפינא הייתי אומר, בדוקא נקיט גבינה, דאלו חלב שהוא נוזלי, ואין מעלין אותו אלא בכלי, לא הוי כעין תפיסה אחת דלקמן (ק"ז ב), וע"ש בתוס'. וכן הא דתני אגרא לקמן (ק"ד ב), עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, בדוקא נקיט גבינה, לפי דנאכלת בידיים, הוא דדייקינן מינה הא בשר לא, דהיינו דבעי נטילת ידיים, אבל חלב דע"י כלי, אפי' בבשר לא בעי נט"י. וכן ראיתי בשם הפר"ח דהאוכל במגריפה (= מזלג) א"צ נט"י. ממילא הוא מדייק כי כמו שלא אוכלים חלב בידיים, שהרי שותים אותו בכוס, והיא נקיה, ואין בשביל מה ליטול ידיים. ועוד נראה לי, דדוקא גבינה מסקינן שם דבעי קינוח והדחה, משום שהוא מודבק בחניכים ובבין השיניים, ואינו יוצא ע"י הדחה לחודה. אבל בחלב סגי בהדחה לחודה. בסוף הוא חוזר לדין שלנו שמה שאמרו שצריכים לקנח ולהדיח, לא אמרו זאת אלא לגבי גבינה, כיון

בחניכים ובשיניים צריך קינוח הפה ע"י פת או פירות, אבל חלב אין צריך אלא הדחת הפה. אומר היחיה דעת כי עד שתביא ראיה מהרמב"ם נגד הרש"ש, איפכא מסתברא, מוכח כמו הרש"ש. הרמב"ם פותח ואומר לגבי אכילת בשר, שגם בחלב הדין כן, אבל לגבי הקינוח וההדחה השמיט הרמב"ם את החלב, ולא כתב אלא בין הגבינה ובין הבשר, ומדוע השמיט הרמב"ם את החלב? אלא מוכח הפוך, שרק בגבינה נאמר דין קינוח והדחה. מסיים היחיה דעת, ואף שהיה מקום לדייק מלשון התשב"ץ (סימן שני"ו) שגם בחלב צריך קינוח הפה בפת, וכן נראה קצת בארחות חיים חלק ב' (עמוד של"ד) ובכל בו (סימן ק"ו). מכל מקום נראה שהעיקר כדברי הרש"ש, דמילי דסברא נינהו, ובלבד שישטוף פיו יפה. ובחמאה שהשמנונית שבה נדבקת בחניכים ובשיניים, יש להצריך גם קינוח הפה בפת או בפירות. וכמו שכתב הדברי מלכיאל שם. הוא מסכם שצודק הרש"ש, למרות שיש ראשונים שאומרים אחרת, כי בסברא צודק הרש"ש, אבל צריכה שטיפה טובה.

קצת קשה מה נפשך. אם לדברי הרש"ש צריכים עכ"פ שטיפת פה, הרי נשמטה הלכה זו מהרמב"ם. יוצא דין חדש, בגבינה צריכים קינוח והדחה, ואילו בחלב אין צריך קינוח אבל שטיפת פה צריך. אבל הדין החדש הזה חסר ברמב"ם. מאיפה אנו צריכים להבין זאת, לדעת שלגבי חלב יש לשטוף את הפה, וכי עלינו להבין זאת לבד? אני שתיתי חלב, ואח"כ אני רוצה לאכול בשר, לא אומר לי הרמב"ם מה לעשות. וכיון שהוא לא אמר כלום, כי הרי לשון הרמב"ם הוא כך, מי שאכל גבינה או חלב תחלה מותר לאכול אחריו בשר מיד. כאן שמפורש החלב, אזי מותר לאכול מיד חלב, אבל לגבי הקינוח אומר הרמב"ם, וצריך שידח ידיו ויקנח פיו בין הגבינה ובין הבשר. וכיון שלא דיבר הרמב"ם על החלב בהדיא, בהכרח שאין צריך אחריו כלום.

שהיא נדבקת, אבל חלב שאינו נדבק, אין צריך אלא לשטוף, ואין בה דין קינוח. זו שיטת הרש"ש.

בשו"ת יחיה דעת [ח"ג סימן נ"ח דף קמ"ד בהערה] הביא את הרש"ש, וכתב שם כך, הנה בחידושי הרש"ש (חולין ק"ג ע"ב) כתב, נראה לי שדוקא האוכל גבינה צריך קינוח והדחת הפה לפני אכילת בשר, מפני שנדבקת בחניכים ובבין השיניים, ואינה יוצאת על ידי הדחת הפה בלבד, אבל השותה חלב שהוא נוזלי, ושותה אותו מתוך כוס, די בהדחת הפה בלבד ע"כ. אולם בשו"ת דברי מלכיאל חלק ה' (סימן מ"ז) כתב, וקצת אחרונים כתבו שדוקא בגבינה צריך קינוח הפה והדחתו, אבל לא בחלב. ולא ראו שמפורש ברמב"ם שאף אחר חלב צריך קינוח והדחה, ע"כ. הרב מלכיאל טננבוים, בעל שו"ת דברי מלכיאל, מגדולי הפוסקים האחרונים בליטא, אב"ד לומז'א, כתב שאף שיש אחרונים האומרים שבחלב שונה הדין, אין זה נכון, כי מפורש ברמב"ם שגם בחלב הדין כן, ואותם אחרונים לא ראו את הרמב"ם.

וכך כתב הרמב"ם בפ"ט מהל' מאכלות אסורות [הלכה כ"ו], מי שאכל גבינה או חלב תחלה, מותר לאכול אחריו בשר מיד. וצריך שידח ידיו ויקנח פיו בין הגבינה ובין הבשר. מפורש בריש דברי הרמב"ם כי גם בחלב הדין כן, ואח"כ כתוב שצריך לקנח ולהדיח פיו. נראה לכאורה שלא כהרש"ש. אבל צריך עיון, כי הרמב"ם מסיים ואומר, בין הגבינה ובין הבשר. החלב אינו נזכר.

טוען הרב יחיה דעת כי מכאן תשובה לטענת הדברי מלכיאל. ובאמת, שהמעייין בלשון הזהב של הרמב"ם הנ"ל, ישר יחזו פנימו שדברי הרש"ש נכונים. שהרי כתב, מי שאכל גבינה או חלב תחלה מותר לאכול אחריו בשר מיד. ושוב סיים, וצריך שידח ידיו ויקנח פיו בין הגבינה לבשר, והשמיט חלב (אף שהובא בראש דבריו), ומשום שדוקא בגבינה הנדבקת

אמנם אפשר היה לומר שהרש"ש לא אמר זאת בדעת הרמב"ם, ואין דין שטיפת הפה אלא כפשרה בין הדעות, ולפי הרמב"ם אכן אין צריך שום קינוח ושטיפה.

אבל יש כאן פלא עצום מאד. ישנה הלכה מפורשת ברמב"ם אחרי זה, בהלכה כ"ז, שגם בחלב הדין כן. שם אומר הרמב"ם כי כל המבואר בהלכה הקודמת אינו אלא בבשר בהמה וחיה, אבל בבשר עוף הדין שונה, ואפילו אכל גבינה "או חלב", אין צריך לא קינוח ולא הדחה. מפורש בדבריו בהדיא, שאותו הדין הראשון המצריך קינוח והדחה לפני אכילת הבשר, נאמר גם על חלב. זהו פלא עצום, כיצד נעלמה מבעל יחיה דעת ההלכה הבאה ברמב"ם?

נחזור על הדברים. הן אמת שבהלכה כ"ו, שהיא ההלכה הראשונה ברמב"ם, יש מקום לדון ולהתווכח בשיטתו, ואפשר אולי לדייק שלא כהרש"ש, שהרי הוא השמיט את החלב, ולא דיבר אלא על הגבינה. והיה מקום לדחוק לקיים שיטת הרש"ש ולומר כי הרמב"ם שאמר גבינה, ועלינו להבין שהוא הדין חלב. ואפשר אולי לדייק יותר כדעת הרש"ש, שהיה לרמב"ם לקצר ולומר "ביניהם ובין הבשר", ומדוע על הרמב"ם להידחק ולומר גבינה, אם זה כולל את שניהם. יותר מתאים לכתוב בקצרה יותר, ביניהם ובין הבשר, שזה כולל את שניהם. אלא ודאי כמו הרש"ש.

אבל מצד שני חושבני שאפשר להביא ראיה הפוכה, כי אם התכוון הרמב"ם לחלק בין הגבינה לחלב, היה עליו להפוך את הסדר. לא לומר צריך שיקנח בין זה לזה, אלא ובין הגבינה לבשר צריך שידיח את פיו. כך נבין שיש חילוק כזה. לכן מסתבר יותר לומר שהוא אומר גבינה, והוא לא מתכוון דוקא לגבינה. זה לגבי הלכה כ"ו, ונניח שיתכן אמנם להתווכח, אפשר להבין כך ואפשר להבין אחרת. יש ימינה ויש שמאלה.

אולם מה נעשה, שבהלכה הבאה כתוב במפורש לגבי בשר עוף, שגם בחלב הדין כן. הרי אמרנו כי עוף וגבינה נאכלים באפיקורן. כיון שאיסור בשר עוף מדרבנן, אין צריך לא קינוח ולא הדחה. ואומר הרמב"ם כי בחלב גם כן אין צריך קינוח והדחה. מפורש יוצא מדבריו שמה שהוא אמר מקודם לגבי דין קינוח והדחה בבשר בהמה וחיה, הרי זה גם על חלב.

ובמלים אחרות צריכים להודות ולומר שהדברי מלכיאל צודק. הוא לא ציין להלכה מסויימת ברמב"ם, אבל הוא למד נכון בהחלט, כי ההלכה השניה מגלה את הראשונה. פלא עצום על היחיה דעת שנעלמה ממנו ההלכה.

הייתי חושב שהוא לא הפך את הדף, כי בדפוס שלפניי ברמב"ם החדשים, ההלכה הזו היא בדף הבא. אבל הרי בדפוסים הקודמים, זה באותו הדף...

ולמעשה, לא הרש"ש לבדו כתב כן, אלא גם הערוך השלחן. ולא על ההלכה הזו ממש, כך שאין הקושיא הזאת עליו. את הדיוק שדייק הרש"ש הוא גם דייק מעצמו, אך לא בדין שלנו (בעניין שתיית חלב הוא לא גילה דעתו), אלא בסי' פ"ח [סעיף ו'], שם הוא כתב כך, עוד נלע"ד לדקדק מלשון המשנה, דברי שא אמרה כל הבשר אסור לבשל בחלב ואח"כ אמרה ואסור להעלות עם הגבינה וכו', ולמה שינה התנא מחלב לגבינה? ולכן יראה לי דרש"י ז"ל [ק"ג ב ד"ה ואסור] תיקן זה בלשונו הטהור, שכתב ואסור להעלות דילמא אתי למיכלינהו כי הדדי דקא נגעו ובלעי מהדדי וכו' עכ"ל. וכוונתו דכיון דגבינה הוא דבר יבש ומונח על השלחן בלא קערה, וכן הבשר מונח על השלחן בלא קערה, דרוב אכילתם היתה עלי אש והבשר יבש, ולכן אם יונחו על שלחן אחד, יגעו זה בזה ויבלעו זה מזה אם יהיו חמים, וחששו שיבואו לאוכלם ביחד. אבל חלב שהיא משקה, ובלא כלי א"א שתהיה על השלחן, אין חשש בזה, כיון דאיכא כלי דמפסיק והוי כשני מפות

גם בספר הוראה ברורה [סימן פ"ט אות ב', דף 22] עמדו על הדיוק הזה, אלא שהם לא הבחינו ולא העירו משום־מה שזה סותר את דברי היחודה דעת. מ"ש בפנים שגם אם אכל גבינה במזלג, יש להחמיר ליטול ידיו לפני שאוכל בשר, כן מוכח מדברי כמה ראשונים, דהנה הרמב"ם כתב וז"ל, מי שאכל גבינה או חלב תחילה, מותר לאכול אחריו בשר מיד, וצריך שידיח ידיו ויקנח פיו בין הגבינה ובין הבשר. עכ"ל. ונראה דמאי דנקט בסוף דבריו "בין הגבינה ובין הבשר" הוא לאו דוקא, ובאמת גם לגבי חלב שהזכיר ברישא, צריך קינוח והדחה.

תדע, דהא בהלכה כ"ז כתב וז"ל, אם אכל בשר עוף אחר שאכל הגבינה "או החלב" אינו צריך לא קינוח הפה ולא נטילת ידים. עכ"ל. ומשמע מדבריו שגם בחלב שייך קינוח ונטילה, ורק התם שאוכל עוף אחר חלב א"צ, אבל אם רוצה לאכול בשר בהמה צריך קינוח ונטילה. ושמע מינה שגם השותה חלב, אע"ג דמסתמא נמצא בכלי ואינו נוגע בו, צריך נטילה. והוא הדין לאוכל גבינה בכף או במזלג.

אלא שמצד שני, בדף שאחרי כן [עמוד 24], ישנו פלא עצום. שם הם הביאו בהדיא את הוויכוח דלעיל, האם נוהג דין קינוח גם בשתייה, וציינו את היחודה דעת, ואת החולקים וכו'. ולא העירו כמו שהיה נדרש מהם, שלפי מה שכתבו למעלה, אזי בעצם נסתרו דברי היחודה דעת. הרי הם בעצמם הרגישו מקודם שמהרמב"ם בהלכה הבאה סתירה מפורשת לדבריו.

אלא שצריכים לדעת, כי בזמננו מוציאים ב"ה ספרים רבים. ישנם מכונים להוצאת ספרים, ולפעמים יש שם כמה עורכים, האחד עורך מדור זה, והשני עורך מדור אחר, והם לא מתואמים ביניהם מספיק, עד כדי שלפעמים יכולים להיות ביניהם סתירות.

שיתבאר דשרי. זה על מה שמדובר במשנה בהפסק בשלחן, ולא לגבי מה שאנו מדברים על קינוח בין גבינה לבין בשר, שבוזה אין לנו ראייה מהערוך השלחן.

ולגבי הסברא, מדוע צריכים להחמיר גם בין שתיית חלב לאכילת בשר, צריכים לומר אחת משתי הסברות דלקמן. או שישנו חשש בשתיית חלב שלפעמים גם הוא נשפך, שהרי לפעמים הכוס אינו נקי. ואפילו שבעצם הידיים לא התלכלכו. לכן או שמצוי שנשפך החלב, או שנשאר שנוגעים ונדבק בין השפתיים, ומתלכלכים גם הידיים. אפשר גם להגיד שאפילו אם לא חוששים שיתלכלכו הידיים, אבל חכמים לא חילקו. לא פלוג רבנן. אם נטען כי בגבינה הדין כך, ואלו בחלב הדין אחרת, יתבלבלו האנשים, ולא יזכרו את כל פרטי הדינים.

בדרך כלל בקהילות אחרות אומרים לא פלוג רבנן, אבל מי שיודע ומבין בדקדוק הלשון תופס שזה טעות, וצריכים לומר לא פלוג רבנן, והיינו לא חילקו חכמים. על דרך שאומרים לא תקוון רבנן. זה למי שמבין, ויש לו חלק... לא פלוג, פירושו לא חלקו. לא פלוג, פירושו לא חילקו. וזוהי הכוונה.

לכן אין הבדל בין השותה חלב, הן חס והן קר, בכל האופנים הוא צריך לעשות קינוח והדחה, ורק אח"כ לאכול את הבשר.

שמחתי לראות שני דברים שמחזקים את מה שאמרנו. ראשית ממה שנדפס בקובץ אור תורה בשנת ה'תשמ"ט [דף תתנ"ז] שם מובא ששאלו שאלה זו את הגרב"צ אבא שאול, והראו לו את דברי הרמב"ם הנ"ל, ואמר אכן כי בהלכה כ"ז מוכח שהעיקר שלא כהרש"ש, אלא כמו בעל דברי מלכיאל. זהו הדיוק העיקרי.

לדוגמא נוספת, ישנו ספר הנקרא "אוצרות האגדה" על עין יעקב, ואני מתפלא הרבה פעמים לראות ששם במדור הפירושים, ישנם הרבה דברים כפולים למדור ההערות והציונים. מובא את אותו הדבר, לפעמים אפילו באותו הדף. ברור אם כן שמי שערך את החלק הזה, לא ערך את החלק האחר. מי שקורא את הכל בבת אחת, עומד מתפלא, מה קורה פה? לא היה תיאום מספיק בין העורכים. ההוא הביא משהו, והכפילו זאת. כך קרה גם פה, שבעצם יש כאן סתירה מדף לדף, ולא הרגישו בזאת העורכים.

שלוש תשובות על השאלה מדוע אין איסור משום ביזוי אוכלין, כאשר האדם לועס בין חלב לבשר פת ופולט.

לגבי השאלה הנוספת ששאלו, בעניין ביזוי אוכלים. מה עונים על מה שיוצא מדעת הרמב"ם וסיעתו, שאם לועסים פת בכדי לנקות את שאריות הגבינה, ולפי מה שאנו אומרים כעת, גם בחלב הדין כן, הרי היא סופגת את שאריות החלב, החמאה והגבינה, ואפשר אפילו לפלוט את הפת. ולכאורה קשה, הרי יש בכך משום ביזוי אוכלים?

על שאלה זו אנו רוצים לומר בס"ד ג' תירוצים, אך נקדים כי רק האחד מהם הוא הנכון, ועכ"פ העיקרי.

התירוץ הראשון פשוט מאד. ישנו כלל שכתבו המגן אברהם באו"ח סי' קע"א, שכל דבר שהוא לצורך האדם, אין בו משום ביזוי אוכלים. כיון שיש לאדם תועלת ממנו, אין בכך משום ביזוי אוכלים. והרי כתוב [ש"ע שם], עושה אדם כל צרכיו בפת, והני מלי במידי דלא ממאיס ביה. ובעניינינו, אחר שספג האדם בפתו את שאריות החלב ופלטה, הרי היא נמאסה, ואף אחד לא יאכל זאת אחריו, גם לא הוא בעצמו. אבל יש מקום להתיר כמו שאמר המג"א, שהכלל הזה לא נאמר אם הביזוי נעשה לצורך האדם.

בש"ע שם מדובר בסמיכת קערה, או להשעין איזה משהו, להגביה אותו שיהיה לו על מה להיסמך, ולוקחים ומניחים זאת על הפת, אף שהיא נמאסת ומתלכלכת, וזה אסור. בכל זאת אומר המג"א כי מה שהוא לצורך האדם, מותר. ואמנם בעל המשנה ברורה בביאור הלכה [שם ד"ה לא] חולק עליו ואומר כי אין זה מספיק. הוא מתווכח עם ראיותיו של המג"א, ולבסוף הוא מחליט ואומר כי לא מספיק מה שזה לצורך האדם, אלא גם שיהיה דרך העולם, היינו שמקובל אצל בני האדם להשתמש בזה.

אלא שבספר הלכה ברורה וכרך ט' על הש"ע שם שנתחבר על ידי ידידנו הרה"ג דוד יוסף שליט"א, אחרי שהביא חילוקי דעות בזה, והעלה ראיה לשיטת המ"ב [בדף נ"א] בזה"ל, מצאתי בחידושי הרשב"ץ לברכות וכו', למדנו מדבריהם דלא חיישינן להפסד אוכלין היכא שיש קצת הנאה בדבר, אעפ"י שאינו דרך הנאתן של אוכלים, ומצאתי ראיה לדבריהם וכו'.

קיצור הדבר, שיש לחידוש זה של המג"א על מה לסמוך. ועתה עכ"פ מיושבת דעת הרמב"ם, שמה שהוא אומר לפלוט, כיון שיש לאדם תועלת בזה, שעל ידי הפליטה, יהיה לו אפשרות לאכול בשר, והוא מעדיף זאת מאשר לאכול לחם, לכן זה מותר, הגם שבדרך כלל לא מקובל לעשות זאת.

יש עוד שני תירוצים, ואח"כ "נפרק" אותם. תירוץ נוסף שאפשר לומר, שהרמב"ם דיבר מדין מאכלות אסורות, ולא מדין ביזוי אוכלים. תירוץ שלישי שאפשר לומר, שהרמב"ם דיבר דוקא בפחות מכזית, שהרי דין ביזוי אוכלים נאמר על כזית ומעלה, ופחות מכזית, או משקין פחות מרביעית, אין בהם איסור ביזוי אוכלים.

ביחד אמרנו ג' תירוצים. א', לצורך מותר, וזה התירוץ העיקרי. ב', שהרמב"ם מסכים שמדין ביזוי אוכלים זה אסור, אבל הוא דיבר עתה רק מעניין מאכלות אסורות, לא מביזוי אוכלים. מקום דיני ביזוי אוכלים הוא בהל' ברכות, או במקומות אחרים, היכן שמובא עניין בל תשחית. ואין הכי נמי, לדינא יש לאסור לעשות

בשר וחלב מיירי והשמיענו שגם לבלוע שרי ולכן כתב לבלוע או לפלוט, דלא שנא, אבל אה"נ דאסור מצד ביזיון אוכלים. וכיון שזה נשמע תירוץ תמוה, הוסיף לכתוב כך, וכבר מצינו שגם בפוסקים אומרים כן כמו שהארכנו בזה בספרינו הקטן באתי לגני (עמ' קמז) ע"ש. הכוונה שלא רק בגמרא, אלא אפילו בפוסקים.

האמת היא, שהמהלך הזה אינו מופרך, ואי אפשר לומר שזה טעות, כי מצינו עוד כיוצא בזה, כמו שהוא מביא שם. למשל, הרמב"ם כתב בהל' שחיטה [פ"א הל"ג], שמותר לאכול חגבים חיים, ואין בכך משום אבר מן החי. ומקשה המגיד משנה במקום, מה עם בל תשקצו? ומותר לאכול חיים וכו'. וא"ת הא איכא משום בל תשקצו, דהכי איתא בס"פ ר"ע, רב כהנא הוה יתיב קמיה דרב והוה מעבר שושיבא אפומיה וכו'? יש לתרץ דאין להוכיח משושיבא וכו'. ומפתיע התירוץ השני שהוא מביא – או שמא י"ל דרבינו לא אתא לאשמועינן אלא שאין בהם משום אבר מן החי, ולזה משום האיי איסורא הוא דפי' רבינו שהם מותרין. ואכן, משום בל תשקצו זה אסור.

הלכה נוספת מוקשית כמו זאת האמורה שהרמב"ם כתבה בהל' אבילות [פרק ו' הל"ה], וכבר הבי"י [סי' שצ"ב ד"ה כתב] בעצמו תירץ כפי הדרך הזו. וז"ל הבי"י, כתב הרמב"ם בפרק ו', וכן האשה שהיתה אבלה, לא תיבעל עד שלשים יום וכו'. אבל אי קשיא הא קשיא, דמשמע ודאי דלא מיירי בשהיא אבלה משאר קרובים, דכיון דהאיש אינו אסור בתשמיש המטה אלא תוך שבעה, למה תיאסר האשה אחר שבעה. אלא באשה שהיתה אבלה על בעלה מיירי וכו', וכיון דקיימא לן דכל הנשים אסורות ליארס ולינשא עד שלשה חדשים משום הבחנה, ואפילו אם אינן ראויות לילד וכמו שפסק הוא ז"ל בהלכות גירושין (פי"א ה"כ), היכי משכחת לה אלמנה נשאת בתוך שלשים יום? ואפילו עברה ונשאת, אסורה היא להיבעל עד שלשה חדשים, והיאך התיר

זאת. ג', שכיון שהפת היא פחות מכזית, אין בזה איסור.

אותו התירוץ השני, שהרמב"ם דיבר רק מעניין מאכלות אסורות, ולא נכנס לעניין ביזוי אוכלים, נשמע תמוה מאד, כמובן. הוא נשמע מוזר. ולמה? כי לא מסתבר שהרמב"ם יאמר לנו למעשה לפלוט, אבל הוא מתכוון שאין לעשות כן למעשה, רק אם אנו דנים מצד מאכלות אסורות, אבל מצד ביזוי אוכלים זה אסור. אלא שאני רואה שני מחברים בזמנינו שכותבים כך.

הראשון הוא בספר פסקי בן איש חי [שערי שלום, סימן פ"ט דף נ"ג] שכתב לתרץ בהתחלה עפ"י דברי ההפלאה, ואף שזה נושא אחר, אך הוא קרוב לנושא שלנו, וז"ל, ומה שכתב ההפלאה בדפליטה איכא משום ביזיון אוכלין, אפשר דאם פולט מחמת סיבה כבנידון דידן, שאינו רוצה להמתין אח"כ שש שעות, אין בזה איסור. שוב ראיתי שכן כתב הגמ"ז זצוק"ל בשו"ת דברי שלום יור"ד סימן כ"ג. [וכן צריך לבאר בדברי הרמב"ם הנ"ל, שמש"כ ופולטן, היינו שיש לו איזה צורך בזה. זה קצת בשינוי, אבל הוא טוען שהתירוץ היותר טוב הוא מה שאמרנו למעלה – ויותר נראה שהרמב"ם בא לבאר דין קינוח, שאין צורך לבלוע דוקא, ולא נחית הכא לדין ביזוי אוכלין].

גם בספר עולה מן המדבר [דף שני"ה] תירץ כך את דעת הרמב"ם, הרי דשרי לפלוט האוכל שמקנח בו ואפילו פת משמע, אע"פ שיכול לבלוע ולא יהיה בזה ביזיון. ונראה מהכא, דדוקא לגבי התשמיש עצמו אמרינן אם אפשר אסור היכא שנמאס, אבל הכא לגבי התשמיש שהוא קינוח הפה אי אפשר אם לא באוכל, וכיון שכן חשיב אי אפשר ושרי אפילו בנמאס, ותו לא איכפת לן אם יפלוט החוצה, רכיון שחשיב צורך האדם כבר לא צריך לדחוק עצמו. זה יכול להיות תירוץ טוב, אבל הוא מתרץ עוד משהו, ואולי שהרמב"ם רק מצד

שתיבעל לאחר שלושים? ואפשר לומר דהכי קאמר, מתורת איבול על בעלה אסורה להיבעל כל שלושים יום, ואילו לא היה אלא משום איבול בלבד, היתה מותרת להבעל אחר שלשים, אבל משום הבחנה אסורה להיבעל עד שלשה חדשים, וסמך על מה שכתב בהלכות גירושין. זה תירוץ מוזר לכאורה, אבל גוברא רבא דכוותיה תירץ כן.

הב"ח במקום פה צועק חמס, ושרי ליה מאריה, דהיאך יכתוב הרמב"ם בלשון פסק דין, לא תבעל עד שלשים יום, כיון דאף לאחר שלשים נמי לא תיבעל. מוטב היה שלא יכתוב דבר, ולא יתן מכשול לפני הקורא, למי שלא יהא זכור מה שכתב בהלכות גירושין, ויורה טעות להבעל אחר שלושים יום, אלא היה לו לסמוך על מה שכתב בהלכות גירושין. איך אפשר להגיד תירוצים כאלו? לכן הב"ח מתרץ תירוץ אחר. גם המגיד משנה שם מביא תירוץ אחר לשאלה זו, ולא נסמך על תירוץ זה לבדו. לכן הגם שאי אפשר להכחיש שאפשר לתרץ לפעמים כך, ואין מה להכחיש את היכולת לתרץ כך, אבל מאידך אי אפשר להסתמך על תירוצים דחוקים.

שאלה מהקהל: מה החורבא הגדולה שיכולה לצאת מתירוץ זה, הרי למעשה כולם מודים לעצם הדין?

תשובת מרן שליט"א: יפה. כי צריכים למצוא את סברת ההיתר. אבל עכ"פ לפי הב"י, ודאי שהרמב"ם נתן פה מכשול. לפי הב"ח התירוץ הוא שהנישואין היו בתוך ימי האבל, לכן קנסו אותה. יוצא פירוש אחר בכלל, לפרש ולהעמיד את ההלכות האלו באופן אחר. גם לגבי החגבים יש תירוץ אחר, ויתכנו אפי"נ נ"מ לדינא, אולי לא לפי הפרט הזה, אבל תהיה נקודה נוספת.

מחבר הספר "באתי לגני", הוא חריף מאד, בקי עצום בלעה"ר, אבל נראה לי כי "את הנדחה ואת הצולעה יקבץ". מסתברא שתמיד הוא

מחפש לעצמו ב'משעול הכרמים' כל מיני דברים שאינם מקובלים, אפי"נ מוזרים, אשר קשה לאמרם, ולא יעלו על הדעת. הוא בונה בניינים ויסודות על כרעי תורנגולת. תמיד אם יש תירוצים כאלו, או שחלקו פוסקים אחרים על זה, וגם המתרצים בעצמם תירצוהו מתוך לחץ ודוחק, ולפעמים הוסיפו תירוץ נוסף, כי הם הבינו שזה תירוץ חלש, שאי אפשר לבנות עליו יסוד.

צריך להפעיל את השכל הישר. הבנה בריאה. דרך המלך נלך. הרמב"ם כתב באיגרותיו, שהקב"ה עשה לאדם את העיניים קדימה, ולא אחורה [וע"ע מ"ש בס"ד בשו"ת עולת יצחק חלק שלישי סימן ל"ג ל"ד, לעניין דברי המחבר הנז' אודות זמן שאלת טל ומטר בזמנינו]. אי אפשר לסלול דרך ולעשות שיטה מרכזית, מדברים תמוהים טפלים וצדדיים. וכבר שנינו במסכת אבות [פ"ה מ"ד], שיש מדה אחת של יושבי לפני חכמים, מְשַׁמְרֵת, שהיא מוציאה את היין, וקולטת את השמרים.

לכן יותר טוב כמו התירוץ הראשון שאמרנו, שלצורך התירו.

אלא שיש לדון בתירוץ השלישי שאמרנו, שהמדובר בפחות מכזית, והותר ביזוי אוכלים בפחות מכזית. ואנו אומרים שדוקא בפחות מכזית זה כך, שהרי הרמב"ם אומר ללעוס פת, והוא לא מפרט מה השיעור שלה. וגם בגמ' ובפוסקים, הראשונים והאחרונים, לא נתפרש שיעורה, ולכן היה מקום לומר שלא אמרו ללעוס אלא בפחות מכזית.

בפסקי תשובות [ח"ב סי' קע"א, דף תצ"א] הביא את הרמב"ם בהל' נדרים, איתא ברמב"ם (פ"ז מהל' מלכים ה"י) "כל המשבר כלים וקורע בגדים והורס בנין וכו' ומאבד מאכלות דרך השחתה עובר בלא תשחית" וכו', ובעוד שאין איסור זה אמור אלא כשהמאכל ראוי לאכילה ומקלקלו ומאבדו ללא תועלת המרובה על הקלקול שבה, מ"מ הוסיפו חז"ל לאסור הפסד

שנית, הרבה אחרונים אומרים כי אותו הדין שהותר לבזות אוכלים בפחות מכזית, אין זה נאמר אלא בשאריות המאכל, אבל לא הותר לקחת אוכל פחות מכזית מלכתחילה ולבזותו.

על זה הפסקי תשובות עומד שם בהמשך (הערה 12) ואומר כי אף שלדעת הפמ"ג גם זה מותר, הרבה פוסקים חולקים על כך. והנה מהפמ"ג בסי' רצ"ו (שם) משמע שאמר דבריו גם במאכל ומשקה החזי לאיצטרופי, דמיירי שם מיין ששופך מכוס גדול, דאם שופך פחות מרביעית ליכא איסורא, אך כאמור, מדברי הפוסקים הכא משמע לחומרא, וגם הפמ"ג ציין בדבריו שם לעיין במש"כ בסי' קע"א לענין חיטים, אך כאן לא כתב כלום בזה (אך בסי' ק"פ א"א סק"ג כתב בזה, והבאנום להלן הערה 35), וגם אפשר שהפמ"ג שם לא אמר דבריו אלא בצירוף דהוי לצורך מנהג לסימן טוב, דאז מקילינן כשפחות מכזית ורביעית וכדברי הט"ז ומג"א שם, אבל בסתמא אסור לאבד אפילו פחות מכזית ורביעית בחזי לאיצטרופי ולהיות למאכל או משקה ראוי ומוכן לאכילה וכו'. הוא מסכם שלמעשה אין להקל בזה, וכאן אנו לוקחים במיוחד בכדי לספוג את החלב, ואח"כ הוא הולך לאיבוד, זה לא טוב כאמור.

לכן שני התירוצים האחרונים אינם טובים ואינם מושלמים. יש בהם חסרונות. הכי טוב לומר שההיתר הוא כפי דעת המג"א, שלצורך האדם ה"ז מותר.

שאלה מהקהל: מה הדין בבולע?

תשובת מרן שליט"א: אם הוא בולע, זה מצויין. אין טעם החלב עולה כמו שמנונית הבשר. לא חששו עד כדי כך. העיקר שמבחינה חיצונית זה מסודר. החלב נמצא במעיים, ולא יחזור יותר לבית הבליעה. בעל ההתעוררות תשובה (שהובא בשיעור הקודם) נוגע בזה בסוף תשובתו ואומר, כי כיון שהפת נכנסת פנימה, הרי היא תופסת את החלב פנימה.

אוכלין ומשקין דרך ביזוי ובעיטה, וכדאיתא בגמ' תענית (כ' ב) "מאכל אדם אין מאכילין לבהמה" וברש"י שם מבאר הטעם בשני אופנים "משום ביזוי אוכלין דמיחזי כבועט בטובה שהשפיע הקדוש ברוך הוא בעולם, אי נמי משום דחסה תורה על ממונן של ישראל", וכו'. והטעם הראשון מובא ברמב"ם (פ"ז מהל' ברכות ה"ט) ועוד ראשונים וכו'.

בהמשך הוא הביא את דין ביזוי אוכלים, ודע, שמצינו בפוסקים שלא חששו לאיסור הפסד אוכלין אלא אם כן יש במאכל כזית לכל הפחות ובמשקה רביעית לכל הפחות, ולכן אם לאחר גמר האכילה או השתיה נשאר (בקדירה או בצלחת או בבקבוק ובכוס או על השלחן וכדו') מאכל פחות מכזית או משקה פחות מרביעית, אין איסור להשליכו. לכן אמרנו שרצינו לתרץ שגם הרמב"ם האומר שצריכים לפלוט, לא אמר כן אלא בפחות מכזית, שזה מותר.

אלא שמה שאסור לאבד פת כזית, אין זה אלא מעיקר הדין, אבל הגמ' בחולין דף ק"ה ע"ב מספרת על אדם שהיה אוכל במקום העשבים, ונפלו הפירורים על הארץ והתערבבו יחד, וכבר הגיע שר של עניות לחכות רק שהוא יגמור את האוכל, כדי שחס ושלום הוא יקבל את ענשו. אבל אותו האדם היה נזהר בזה, וכשגמר לאכול, עקר ואסף את כל העשבים עם הפירורים, והשליך לנהר. וזה נפסק בש"ע סי' ק"פ סעיף ד"ז, שלמרות שאין איסור ביזוי אוכלים בפחות מכזית מדינא, הרי זה קשה לעניות.

אלא שכמו שהקדמנו, התירוץ הזה אינו נוח. ראשית משום שאף אם נסכים שבפחות מכזית מותר, אך ביותר מכזית זה אסור, מדוע לא פירטו הגמ' והפוסקים שביותר מכזית זה אסור. הרי מישהו יכול לטעות ולקחת גם יותר מכזית? איך הרמב"ם יכול לכתוב הלכה בסתם, ואין כוונתו אלא על פחות מכזית. שוב פעם הוא ח"ו נותן מכשול לפני הקורא, וזה לא יתכן.

שאלה מהקהל: האם מותר לשים פרוסת לחם בסיר מתחת הגחננון?

תשובת מרן שליט"א: רבים מתירים זאת, וסוברים כדלעיל, שזה נעשה לצורך האדם. אבל לפענ"ד רצוי וראוי לכתחילה להשתמש בלחם יבש, שבלאו הכי לא ישתמש בו. אבל מי שמתיר, יש לו ע"מ לסמוך. אפי' לפי המ"ב, בנ"ד מותר, כיון שזה דרך העולם.

זאת אומרת כך. פשיטא שלפי המ"א שזה מותר. וחושבני עוד שגם לפי המ"ב זה מותר, כיון שהעולם נוהג כך. אבל אם אפשר לקחת לחם יבש, יותר טוב.

דברי מרן שליט"א בשבח ספרו שו"ת עולת יצחק חלק א', שיצא לאור השבוע במהדורה חדשה ומתוקנת.

ב"ה יש לנו בשורה טובה. אחרי זמן זמנים שספר השו"ת עולת יצחק אזל מהשוק, זכה ידידנו הרב ניר טיידי יצ"ו להוציא מחדש. הוא מוביל את ההדפסה ואת כל ההגהות, ביגיעה עצומה ממש. היגיעה אינה רק בהוצאת הספר,

אלא בכך שהוא יוצא מושלם, ובהדפסה חדשה, עד שאפילו העמודים השתנו, כי לא היה אפשר להשאיר את העמוד הקודם.

בספר הזה הושלמו תיקונים רבים, הן שגיאות הדפוס, והן הוספות רבות שהוספנו במשך הזמן, אם כי השתדלתי שלא להכניס עניינים חדשים, אלא רק ציונים והערות הנוגעות למקום, להשלים את הקיים, ולא מילואים ממש.

אפשר לראות זאת, בהיכר שהתוספות הללו הן בכתב רש"י. כל מה שהוספנו ציונים ממש וכו', הם בכתב רש"י. ואילו תיקוני שגיאות וכדו', הם בכתב רגיל.

ב"ה גם את שו"ת עולת יצחק ח"ב שאזל גם כן, הוא כבר התחיל לעבוד עליו.

נברכו שיהי שלום בחילו שלוח בארמנותיו, ושיזכה להגדיל תורה ולהאדירה. [שו"ת עולת יצחק כרך ד', גם הוא בדרך בעז"ה, אך לא בשלב הדפסה, אבל פחות או יותר אותו דבר]. והשם ב"ה יעזרנו על דבר כבוד שמו. אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף מקצת עניינים וציין מעט מקורות, שיפר ותיקן כמה דברים, כי מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

נא לתאם זאת לפני השיעור.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.